

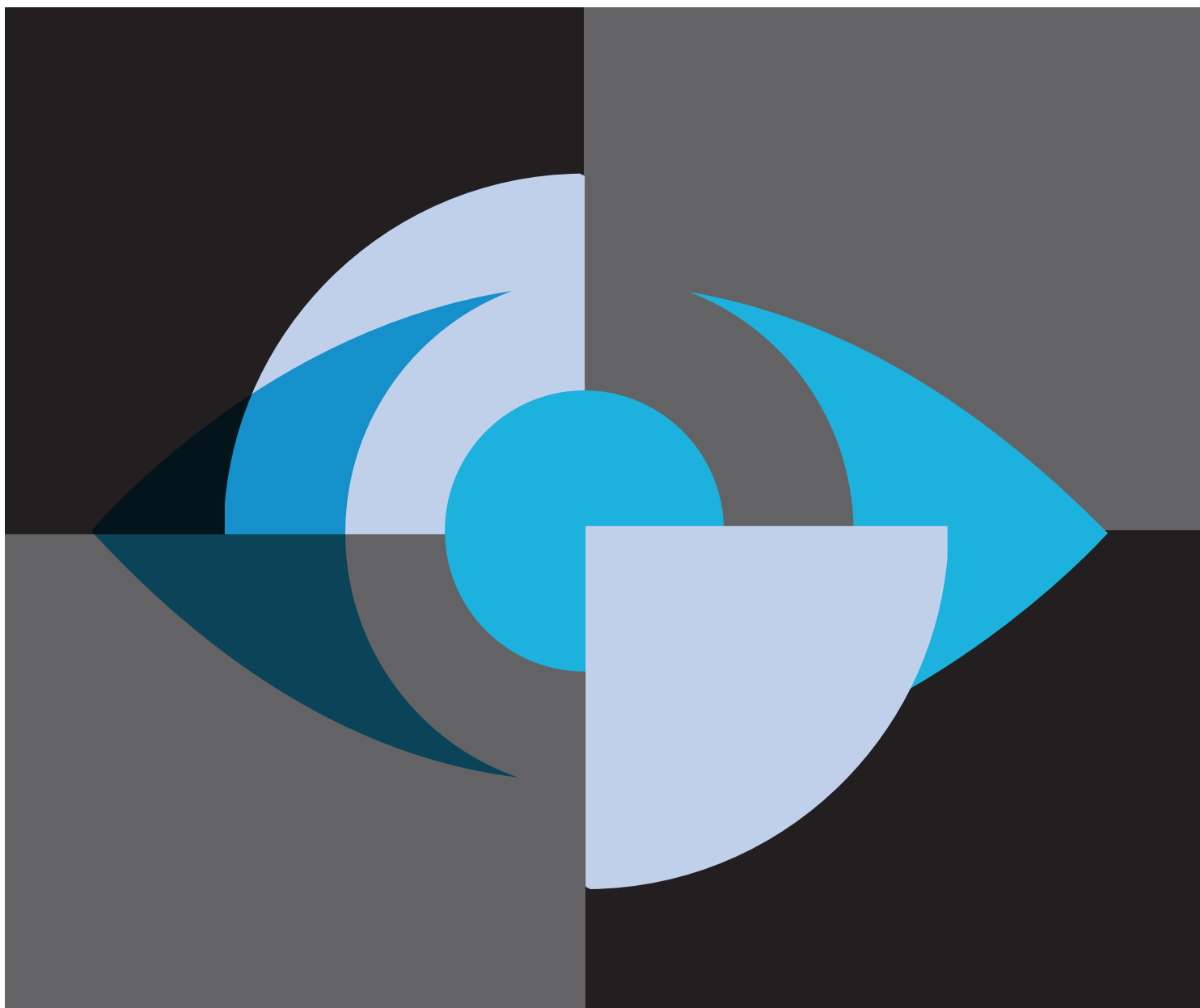
ΕΝΑ

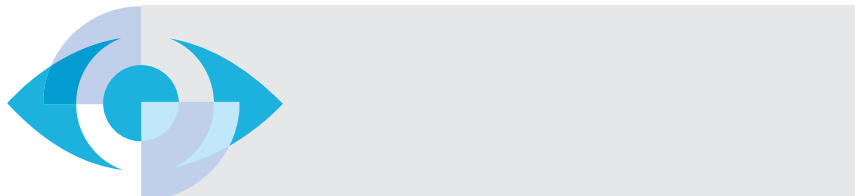
Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ
ΕΛΕΓΧΕΙ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ,
ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

Της **Shoshana Zuboff**

Μετάφραση / Επιστημονική Επιμέλεια:
Δώρα Κοτσακά

Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΕΛΕΓΧΕΙ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ, ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

Της **Shoshana Zuboff**¹
Μετάφραση / Επιστημονική Επιμέλεια:
Δώρα Κοτσακά

Οκτώβριος 2020

Παρατηρητήριο των Κοινών
του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ

¹ Ομότιμη καθηγήτρια στο Harvard Business School και συγγραφέας του “The Age of Surveillance Capitalism”.

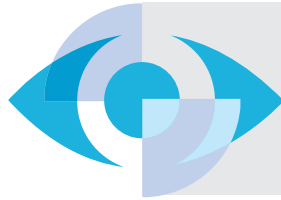

Το όριο που δεν τέθηκε ποτέ ²

Η δημόσια συζήτηση στην Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου σχετικά με την ενδεδειγμένη νομοθεσία για την ιδιωτικότητα ήταν ασυνήθιστα έντονη εκείνη την ημέρα. Τα στελέχη της τεχνολογικής βιομηχανίας «υποστήριξαν ότι είναι ικανοί να ρυθμίσουν τους εαυτούς τους και ότι η κυβερνητική παρέμβαση θα ήταν δαπανηρή και αντιπαραγωγική». Οι φιλελεύθεροι υποστηρικτές των πολιτικών ελευθεριών προειδοποιούσαν ότι οι δυνατότητες συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων από την πλευρά των εταιρειών δημιουργούσαν «μία πρωτοφανή απειλή για τις ατομικές ελευθερίες». Κάποιος επισήμανε «Πρέπει να αποφασίσουμε τι συνιστούν τα ανθρώπινα πλάσματα στην ηλεκτρονική εποχή. Πρόκειται να υπάρχουμε μόνο ως δωρεάν πρώτη ύλη για το εμπόριο;». Ένας επίτροπος ρώτησε «Που πρέπει να τεθεί το όριο;». Η χρονιά ήταν το [1997](#).

Το όριο δεν τέθηκε ποτέ. Τα διευθυντικά στελέχη των εταιρειών που συμμετείχαν στην Επιτροπή πήραν αυτό που ήθελαν. Είκοσι τρία χρόνια μετά τα πράγματα έχουν πάρει το δρόμο τους. Το προϊόν αυτής της νίκης ήταν μία νέα οικονομική λογική την οποία ονομάζω «κατασκοπευτικό καπιταλισμό» (*surveillance capitalism*). Η επιτυχία του στηρίζεται σε λειτουργίες με χαρακτηριστικά «μονόδρομου καθρέφτη» που έχουν ως στόχο την άγνοιά μας και πλαισιώνονται από ένα νέφος παραπλανήσεων, ευφημισμών και ανειλικρίνειας. Ρίζωσε και ευδοκίμησε στο νέο περιβάλλον του διαδικτύου, το οποίο είχε χαρακτηριστεί στο παρελθόν από τους κατασκοπευτικούς καπιταλιστές ως *ο μεγαλύτερος ακυβέρνητος χώρος στον κόσμο*. Αλλά η ισχύς γεμίζει τα κενά και οι κάποτε άναρχες περιοχές δεν είναι πλέον ακυβέρνητες. Αντίθετα, ανήκουν και λειτουργούν υπό τον έλεγχο του ιδιωτικού κατασκοπευτικού κεφαλαίου και υπόκεινται στους σιδερένιους νόμους του.

² Οι τίτλοι εντός του κειμένου αποτελούν παρέμβαση της μεταφράστριας για τη διευκόλυνση του αναγνώστη.

Η ανάπτυξη του κατασκοπευτικού καπιταλισμού τις τελευταίες δύο δεκαετίες δεν συνάντησε σχεδόν κανένα εμπόδιο. Μας είπαν ότι το «ψηφιακό» είναι γρήγορο και όσοι αντισταθούν θα μείνουν πίσω. Δεν προκαλεί έκπληξη ότι τόσοι πολλοί από εμάς βιάστηκαν να ακολουθήσουν το Λευκό Κουνέλι στο τρεχαλητό μέσα στο λαγούμι του, στην υποσχόμενη ψηφιακή Χώρα των Θαυμάτων όπου σαν την Αλίκη πέσαμε θύμα μίας ψευδαίσθησης. Στη Χώρα των Θαυμάτων, πανηγυρίσαμε για τις νέες δωρεάν ψηφιακές υπηρεσίες, αλλά σήμερα βλέπουμε ότι οι καπιταλιστές της παρακολούθησης πίσω από αυτές τις υπηρεσίες αντιλαμβάνονται εμάς ως δωρεάν προϊόν. Πιστεύαμε ότι ψάχναμε στη μηχανή αναζήτησης της Google, αλλά τώρα καταλαβαίνουμε ότι η Google έψαχνε εμάς. Υποθέταμε ότι χρησιμοποιούμε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να συνδεθούμε, αλλά μάθαμε ότι οι συνδέσεις είναι ο τρόπος με τον οποίο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μας χρησιμοποιούν. Κάποια στιγμή μπήκαμε στον κόπο να αναρωτηθούμε γιατί το καινούργιο μας στρώμα ή η τηλεόραση διαθέτουν πολιτική απορρήτου (privacy policy), αλλά στη συνέχεια αρχίσαμε να υποψιαζόμαστε ότι η πολιτική «απορρήτου» ήταν στην πραγματικότητα πολιτική παρακολούθησης.

Όπως οι πρόγονοί μας ονόμασαν τα αυτοκίνητα «άμαξες δίχως άλογα» καθώς δεν μπορούσαν να μαντέψουν την πραγματική διάσταση της λειτουργίας τους, έτσι και εμείς αντιληφθήκαμε τις ψηφιακές πλατφόρμες ως «πίνακες ανακοινώσεων» όπου ο καθένας μπορεί να καρφισώσει ένα σημείωμα. Το Κογκρέσο έδωσε νομική μορφή σε αυτή τη ψευδαίσθηση το 1996 με την [Παράγραφο 230](#) του Communications Decency Act, απαλλάσσοντας αυτές τις εταιρείες από τις υποχρεώσεις που αυστηρά βαρύνουν εκδότες ή ακόμα και ομιλητές.

Ήταν τα επαναλαμβανόμενα σκάνδαλα που μας έμαθαν ότι αυτές οι ψηφιακές πλατφόρμες δεν είναι πίνακες ανακοινώσεων, αλλά ένα παγκόσμιο κυκλοφορικό σύστημα υπερταχυτήτων, όπου ο καθένας μπορεί να διασπείρει επικίνδυνους ιούς χωρίς εμβόλιο. Με αυτό τον τρόπο ο M. Zuckerberg, διευθύνων σύμβουλος της Facebook, μπορεί νομίμως να [αρνηθεί](#) να αφαιρέσει ένα πλαστό βίντεο ομιλίας της Nancy Pelosi στο Κογκρέσο και στη συνέχεια να [υπερθεματίσει](#) ανακοινώνοντας ότι οι διαφημίσεις πολιτικού περιεχομένου δεν θα υπόκεινται σε πραγματολογικό έλεγχο.

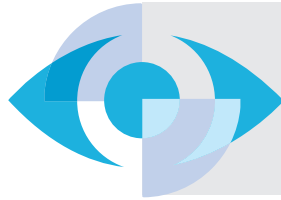

Όλες οι παραπάνω ψευδαισθήσεις στηρίζονται στην περισσότερο δόλια απ' όλες, την πεποίθηση ότι η ιδιωτικότητα είναι υπόθεση ιδιωτική. Φανταστήκαμε ότι μπορούμε να επιλέξουμε το επίπεδο της ιδιωτικότητάς μας μέσω ατομικών υπολογισμών, σύμφωνα με τους οποίους ένα κομμάτι προσωπικής πληροφορίας ανταλλάσσεται με επιθυμητές υπηρεσίες -μία λογική συναλλαγή. Για παράδειγμα, η Delta Air Lines δοκίμασε ένα σύστημα βιομετρικών δεδομένων στο αεροδρόμιο της Ατλάντα. Η εταιρεία [ανέφερε](#) ότι από τους σχεδόν 25.000 πελάτες που ταξίδευαν εκεί κάθε βδομάδα το 98% επέλεγε να συμμετάσχει στη διαδικασία και επεσήμανε ότι, «η επιλογή αναγνώρισης προσώπου εξοικονομεί κατά μέσο όρο δύο δευτερόλεπτα για κάθε πελάτη στην επιβίβαση ή εννέα λεπτά όταν πρόκειται για μεγάλα αεροπλάνα».

Στην πραγματικότητα αυτή η ταχεία ανάπτυξη συστημάτων αναγνώρισης προσώπου αποκαλύπτει τις δημόσιες συνέπειες μίας, υποτίθεται, ιδιωτικής επιλογής. Οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές απαιτήσαν να έχουν δικαίωμα στα πρόσωπά μας όπου αυτά εμφανίζονται -σε ένα δρόμο της πόλης ή σε μία σελίδα του Facebook. Οι Financial Times περιέγραψαν το πώς μία βάση δεδομένων αναγνώρισης προσώπου της Microsoft η οποία περιελάμβανε 10 εκατομμύρια καταχωρήσεις, ανασύρθηκε από το διαδίκτυο χωρίς να το γνωρίζει κανείς. Ενώ θεωρητικά προορίζονταν αποκλειστικά για ακαδημαϊκή έρευνα χρησιμοποιήθηκε από εταιρίες όπως η IBM και κρατικές υπηρεσίες. Μεταξύ αυτών οι στρατιωτικές υπηρεσίες των ΗΠΑ και της Κίνας, αλλά και δύο κινεζικοί πάροχοι εξοπλισμού σε αξιωματούχους της περιφέρειας Xinjiang, όπου μέλη της κοινότητας των Ουιγούρων ζουν σε μία ανοιχτή φυλακή υπό συνεχή παρακολούθηση μέσω συστημάτων αναγνώρισης προσώπου.

Η ιδιωτικότητα δεν είναι ιδιωτική υπόθεση

Η ιδιωτικότητα δεν είναι ιδιωτική υπόθεση, διότι η αποτελεσματικότητα της [αναγνώρισης προσώπου](#) ή άλλων δημόσιων ή ιδιωτικών συστημάτων παρακολούθησης και ελέγχου, εξαρτάται από τα κομμάτια του εαυτού μας που εκχωρούμε ή μας κλέβουν εν αγνοία μας. Ο ψηφιακός μας αιώνας υποτίθεται ότι θα ήταν η Χρυσή Εποχή της δημοκρατίας. Αντ' αυτού, εισερχόμαστε στην τρίτη δεκαετία του, η οποία σημαδεύεται από ένα εντελώς νέο είδος κοινωνικής ανισότητας.

Αποδίδεται καλύτερα ως «γνωσιακή ανισότητα» και θυμίζει την προ-Γουτεμβέργια εποχή των ακραίων ασυμμετριών γνώσης και συνεπαγόμενης εξουσίας, καθώς οι τεχνολογικοί γίγαντες αρπάζουν τον έλεγχο της πληροφορίας και της ίδιας της μάθησης. Η ψευδαίσθηση της «ιδιωτικότητας ως ιδιωτικής υπόθεσης» κατασκευάστηκε προκειμένου να αναπαραγάγει και τροφοδοτήσει αυτή την αιφνίδια κοινωνική διαίρεση. Οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές εκμεταλλεύονται τη διευρυμένη ανισότητα στη γνώση με στόχο τα κέρδη. Χειραγωγούν την οικονομία, τις κοινωνίες ακόμα και τις ζωές μας ατιμώρητα, υπονομεύοντας όχι μόνο το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα αλλά και την ίδια τη δημοκρατία. Αποσυντονισμένοι από τις ψευδαισθήσεις μας αποτυγχάνουμε να αντιληφθούμε αυτή την αναίμακτη δικτατορία που μας επιβάλλεται.

Η πίστη ότι η ιδιωτικότητα είναι ιδιωτική υπόθεση μας οδήγησε στο να ολισθαίνουμε προς ένα μέλλον που δεν επιλέγουμε. Κυρίως διότι αποτυγχάνει να αντιληφθεί τη θεμελιώδη διάκριση ανάμεσα σε μία κοινωνία που προασπίζεται την κυριαρχία των ατομικών δικαιωμάτων και σε αυτή των κοινωνικών σχέσεων του μονόδρομου καθρέφτη. Το δίδαγμα είναι ότι η ιδιωτικότητα είναι δημόσια υπόθεση. Πρόκειται για ένα συλλογικό αγαθό, λογικά και ηθικά αδιαχώριστο από τις αξίες της αυτονομίας και της αυτοδιάθεσης στις οποίες στηρίζεται η ιδιωτικότητα. Χωρίς αυτές μία δημοκρατική κοινωνία είναι ανέφικτη.

Παρ' όλα αυτά, οι άνεμοι φαίνεται να έχουν πλέον αλλάξει κατεύθυνση. Μία νέα εύθραυστη επίγνωση διαμορφώνεται καθώς αναζητούμε τον δρόμο της εξόδου από την κουνελότρυπα προς το σπίτι μας. Οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές είναι γρήγοροι και δεν επιζητούν ούτε πραγματική συναίνεση ούτε συγκατάθεση. Στηρίζονται στο μούδιασμα και το μήνυμα του αναπόφευκτου προκειμένου να κατασκευάσουν την αίσθηση ανημπορίας, την παραίτηση και τη σύγχυση που παραλύει τη λεία τους. Η δημοκρατία είναι αργή και αυτό είναι καλό. Ο ρυθμός της αντανάκλα τα δεκάδες εκατομμύρια συζητήσεων που λαμβάνουν χώρα μεταξύ οικογενειών, γειτόνων, συναδέλφων και φίλων, εντός κοινοτήτων, πόλεων και κρατών, που σταδιακά θέτουν τον κοιμώμενο γίγαντα της δημοκρατίας σε κίνηση. Αυτές οι συζητήσεις συμβαίνουν τώρα και υπάρχει πλήθος ενδείξεων ότι οι νομοθέτες είναι έτοιμοι να συνδράμουν και να ηγηθούν της προσπάθειας. Η τρίτη δεκαετία είναι πιθανό να καθορίσει τη μοίρα μας. Θα βελτιώσουμε το ψηφιακό μας μέλλον ή θα μάς χειροτερέψει εκείνο; Πρόκειται για ένα μέλλον που θα μπορούμε να αποκαλούμε «σπίτι»;

Η γνωσιακή ανισότητα δεν στηρίζεται στο τί κέρδος μπορούμε να έχουμε, αλλά στο τι μπορούμε να μάθουμε. Ορίζεται ως άνιση πρόσβαση στη μόρφωση επιβεβλημένη από ιδιωτικούς εμπορικούς μηχανισμούς που αιχμαλωτίζουν την πληροφορία, την παράγουν, την αναλύουν και την πουλούν. Αποτυπώνεται καλύτερα στην ταχύτατα αναπτυσσόμενη άβυσσο ανάμεσα στο τί γνωρίζουμε εμείς και στο τί είναι γνωστό για εμάς. Η βιομηχανική κοινωνία του 20ου αιώνα οργανώθηκε γύρω από τον «καταμερισμό της εργασίας» και στη συνέχεια ήταν ο αγώνας για οικονομική ισότητα που διαμόρφωσε το πολιτικό πλαίσιο της εποχής. Ο ψηφιακός μας αιώνας μετατοπίζει την οργάνωση της κοινωνίας από τον «καταμερισμό εργασίας» στον «καταμερισμό γνώσης» και είναι οι αγώνες για την πρόσβαση στη γνώση και την εξουσία που συνδέεται με αυτή που θα διαμορφώσουν το πολιτικό πλαίσιο της δικής μας εποχής.

Η ανάδειξη της γνωσιακής ανισότητας σε κεντρικό ζήτημα σηματοδοτεί τη μετατόπιση της εξουσίας από την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, η οποία καθόρισε την πολιτική ζωή στον 20ο αιώνα, στην ιδιοκτησία της παραγωγής νοήματος. Η πρόκληση της γνωσιακής δικαιοσύνης και των γνωσιακών δικαιωμάτων στην νέα εποχή συνοψίζεται σε τρεις θεμελιώδεις ερωτήσεις σχετικά με τη γνώση, την εξουσία και τη δύναμη: Ποιος γνωρίζει; Ποιος αποφασίζει ποιος γνωρίζει; Ποιος αποφασίζει ποιος θα αποφασίζει ποιος γνωρίζει;

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών οι εταιρείες που ηγήθηκαν του κατασκοπευτικού καπιταλισμού, όπως η Google, το παράδειγμα της οποίας στη συνέχεια ακολούθησαν η Facebook, η Amazon και η Microsoft, συνέβαλαν στον κοινωνικό αυτό μετασχηματισμό, εξασφαλίζοντας συγχρόνως την αναρρίχησή τους στην κορυφή της γνωσιακής ιεραρχίας. Λειτουργήσαν στη σκιά του τεράστιου γνωσιακού μονοπωλίου που είχαν συσσωρεύσει χωρίς να ρωτήσουν. Ένα στρατήγημα που κάθε παιδί αναγνωρίζει ως κλοπή. Ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός ξεκινά με τη μονομερή προβολή αξιώσεων κυριότητας επί της ιδιωτικής ανθρώπινης εμπειρίας ως δωρεάν πρώτης ύλης, με στόχο τη μετάφραση της σε συμπεριφορικά δεδομένα. Οι ζωές μας εκχωρούνται ως ροές δεδομένων. Είχε αποκαλυφθεί στους χρήστες ότι, ακόμα και τα δεδομένα που παραχωρούν οικειοθελώς, κρύβουν πλούσιες δυνατότητες προβλέψεων. Ένα πλεόνασμα πολύ

μεγαλύτερο από ό,τι απαιτείται για τη βελτίωση των ψηφιακών υπηρεσιών. Δεν έχει να κάνει μόνο με το περιεχόμενο που αναρτάς, αλλά και με το αν χρησιμοποιείς θαυμαστικό ή τις τεχνικές επεξεργασίας των φωτογραφιών σου. Ενδιαφέρονται όχι μόνο για τις διαδρομές που επιλέγεις, αλλά και για το καμπούριασμα των ώμων σου, όχι μόνο για το πρόσωπο στην ταυτότητά σου, αλλά και για τη συναισθηματική κατάσταση που εκφράζουν οι ανεπαίσθητες γκριμάτσες σου, όχι μόνο για το τι σου αρέσει αλλά και για την αφοσίωση που δείχνεις στα διαφορετικά μοτίβα προτιμήσεών σου. Σύντομα αυτό το συμπεριφορικό πλεόνασμα θηρεύτηκε και αιχμαλωτίστηκε για να μετατραπεί στη συνέχεια σε ιδιότητα δεδομένα.

Μέσα από πολλές διαφορετικές συσκευές τα δεδομένα μεταβιβάζονται ακολουθώντας τις περίπλοκες αλυσίδες προμηθειών τους και το σχετικό λογισμικό καταγράφεται. Την ίδια στιγμή [οικοσυστήματα εφαρμογών](#) και [εταιρείες](#) που ειδικεύονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες ροών δεδομένων τα αποθηκεύουν εν κρυπτώ. Για παράδειγμα, έρευνα της [Wall Street Journal έδειξε](#) πως το Facebook λαμβάνει δεδομένα σχετικά με τους καρδιακούς παλμούς από την εφαρμογή Instant Heart Rate: HR Monitor, δεδομένα σχετικά με τον κύκλο της περιόδου από το Flo Period & Ovulation Tracker και δεδομένα που φανερώνουν το ενδιαφέρον σχετικά με αγοραπωλησίες ακινήτων από το Realtor.com. Όλα τα παραπάνω εν αγνοία των χρηστών.

Αυτά τα δεδομένα ρέουν κενά νοημάτων στο υπολογιστικό εργοστάσιο του καπιταλισμού της παρακολούθησης που ονομάζεται «τεχνητή νοημοσύνη». Εκεί μετατρέπονται σε συμπεριφορικές προβλέψεις σχετικά με εμάς, αλλά δεν προορίζονται για εμάς. Αντίθετα, πωλούνται σε επιχειρήσεις που λειτουργούν ως πελάτες σε ένα νέο είδος αγοράς το οποίο εμπορεύεται αποκλειστικά ανθρώπινες μελλοντικές συμπεριφορές. Η βεβαιότητα για τις ανθρώπινες υποθέσεις είναι η ψυχή αυτών των αγορών και είναι αυτό το σημείο πάνω στο οποίο οι καπιταλιστές της παρακολούθησης ανταγωνίζονται ως προς την ποιότητα των προβλέψεών τους. Πρόκειται για ένα νέο είδος εμπορίου που δημιούργησε ορισμένες από τις πλουσιότερες και πιο ισχυρές εταιρείες στην ιστορία.

Ο ρόλος των τεχνολογικών κολοσσών

Προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους του, οι επικεφαλής τους καπιταλισμού της παρακολούθησης επιζητούν την εγκαθίδρυση [μονοπωλιακής κυριαρχίας](#) επί του **99.9%** της παγκόσμιας πληροφορίας που σήμερα αποδίδεται σε ψηφιακή μορφή. Ποσοστό στο οποίο και οι ίδιοι συνέβαλαν με τις υποδομές που δημιούργησαν. Το κατασκοπευτικό κεφάλαιο έχει κατασκευάσει τα περισσότερα από τα μεγαλύτερα [πληροφοριακά δίκτυα](#) στον κόσμο, όπως και κέντρα επεξεργασίας δεδομένων, υποθαλάσσια καλώδια μετάδοσης, [εξεληγμένα microchips](#) και καινοτόμες έξυπνες μηχανές. Τα παραπάνω αυξάνουν την ένταση του [ανταγωνισμού ως προς την ποιότητα του τεχνολογικού εξοπλισμού](#) για περισσότερους από 10.000 ειδικούς στον πλανήτη οι οποίοι γνωρίζουν τον τρόπο χειρισμού της γνώσης που προκύπτει από τις νέες αχανείς ηπείρους δεδομένων.

Με οδηγό τη Google οι κορυφαίοι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές επιδιώκουν τον έλεγχο της αγοράς εργασίας σε κρίσιμες ειδικεύσεις -περιλαμβανομένης της επιστήμης των δεδομένων και της [έρευνας σε ζώα](#)- παραγκωνίζοντας ανταγωνιστές όπως start-ups, πανεπιστήμια, δήμους, τις υφιστάμενες σε σχετικούς τομείς εταιρείες και τις λιγότερο πλούσιες χώρες. Το 57% των Αμερικάνων κατόχων διδακτορικού στην επιστήμη των υπολογιστών βρήκε δουλειά στη βιομηχανία, ενώ μόνο το 11% ακολούθησε ακαδημαϊκή καριέρα. Δεν πρόκειται μόνο για αμερικάνικο πρόβλημα. Στην Βρετανία, οι ακαδημαϊκοί διευθυντές [προβληματίζονται](#) σχετικά με «τη χαμένη γενιά» των επιστημόνων των δεδομένων. Ένας Καναδός επιστήμονας σχολίαζε με θλίψη «Η δύναμη, η εξειδίκευση, τα δεδομένα είναι όλα συγκεντρωμένα στα χέρια ελάχιστων εταιρειών».

Η Google δημιούργησε τις πρώτες αδιανόητα επικερδείς αγορές οι οποίες εμπορεύονται τις μελλοντικές μας συμπεριφορές. Αυτό που σήμερα γνωρίζουμε ως διαδικτυακά στοχευμένη διαφήμιση στηρίζεται στις προβλέψεις σχετικά με το σε ποιες διαφημίσεις πρόκειται να κάνει «κλικ» ο χρήστης. Μεταξύ του 2000 όταν το νέο οικονομικό μοντέλο αναδυόταν και του 2004 που οι κυβερνητικές αποφάσεις έδωσαν νέες δυνατότητες, τα έσοδα της εταιρείας αυξήθηκαν σε ποσοστό 3.590%.

Αυτό το τρομακτικό νούμερο αντιπροσωπεύει το «κατασκοπευτικό μέρισμα» και επανατοποθέτησε ταχύτατα τον πήχη για τους επενδυτές οδηγώντας τελικά τις start-up, τους προγραμματιστές εφαρμογών και τις καταξιωμένες στην αγορά εταιρείες να προσανατολίσουν το επιχειρηματικό τους μοντέλο στον κατασκοπευτικό καπιταλισμό. Η υπόσχεση ταχείας ανάπτυξης με υπερμεγέθη έσοδα από την πώληση της μελλοντικής μας συμπεριφοράς οδήγησε σε αποδημία των επιστημόνων αρχικά προς τη Facebook, στη συνέχεια στον τεχνολογικό τομέα και σήμερα στην υπόλοιπη οικονομία σε ετερόκλητους τομείς όπως οι ασφάλειες, το λιανικό εμπόριο, τα χρηματοοικονομικά, η εκπαίδευση, οι υπηρεσίες υγείας, το real estate, η ψυχαγωγία και κάθε προϊόν που ξεκινά με τη λέξη «smart» ή υπηρεσίες που πλασάρονται ως «εξατομικευμένες». Ακόμα και η Ford, στην οποία γεννήθηκε η οικονομία μαζικής παραγωγής του 20ού αιώνα, σύρθηκε στις ράγες των κατασκοπευτικών μερισμάτων προτείνοντας ως απάντηση στην πτώση των πωλήσεων της τον επανασχεδιασμό των οχημάτων της ως «λειτουργικών συστημάτων μεταφοράς». Όπως το έθεσε ένας αναλυτής: «Η Ford θα μπορούσε να κάνει μία περιουσία χρηματιστικοποιώντας τα δεδομένα. Δεν έχουν ανάγκη από μηχανικούς, εργοστάσια ή εμπόρους για να το κάνουν. Πρόκειται για καθαρό κέρδος».

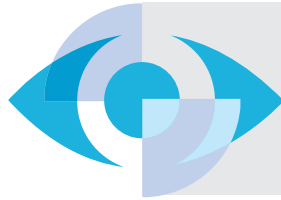
Οι οικονομικές επιταγές του κατασκοπευτικού καπιταλισμού εξευγενίστηκαν μέσα από τον ανταγωνισμό για την πώληση βεβαιότητας. Από νωρίς ήταν ξεκάθαρο ότι η τεχνητή νοημοσύνη θα έπρεπε να τροφοδοτηθεί με μεγάλες ποσότητες δεδομένων, επιβάλλοντας οικονομίες κλίμακας στην εξόρυξή τους. Ακόμα και ο καλύτερος αλγόριθμος απαιτεί μεγάλες ποσότητες δεδομένων. Τελικά, έγινε κατανοητό ότι ο όγκος είναι απαραίτητη συνθήκη, αλλά όχι επαρκής. Αυτή η συνειδητοποίηση συνέβαλε στο ξέσπασμα της «φορητής επανάστασης» στέλνοντας τους χρήστες στον πραγματικό κόσμο εξοπλισμένους με φωτογραφικές μηχανές, γυροσκόπια, κομπιούτερ και μικρόφωνα ενσωματωμένα στα έξυπνα νέα τους τηλέφωνα. Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού στο πεδίο τους οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές θέλουν το σπίτι σου και ό,τι λες και κάνεις μέσα στους τέσσερις τοίχους του. Θέλουν το αυτοκίνητό σου, το ιατρικό σου ιστορικό, τις εκπομπές που βλέπεις διαδικτυακά, την τοποθεσία σου, καθώς και τους δρόμους και τα κτίρια στη διαδρομή που ακολουθείς και το σύνολο της συμπεριφοράς των ανθρώπων της πόλης σου. Θέλουν τη φωνή σου, το τί τρως και το τί αγοράζεις, το χρόνο των παιδιών σου για παιχνίδι και για διάβασμα, τα εγκεφαλικά σου κύτταρα και το κυκλοφορικό σου σύστημα. Τίποτα δεν εξαιρείται.

Η ανισότητα στη γνώση σχετικά με εμάς παράγει ανισότητα στην εξουσία που ασκείται σε εμάς. Με αυτόν τον τρόπο η γνωσιακή ανισότητα διευρύνεται περιλαμβάνοντας και την απόσταση ανάμεσα στο τί μπορούμε να κάνουμε εμείς και στο τί μπορούν να κάνουν σε εμάς. Οι επιστήμονες των δεδομένων περιγράφουν τα παραπάνω ως μία μετάβαση από την καταγραφή στην ενεργοποίηση, κατά την οποία η κρίσιμη μάζα της γνώσης σχετικά με τα μηχανικά συστήματα επιτρέπει τον τηλεχειρισμό τους. Σήμερα είναι οι άνθρωποι ο στόχος του τηλεχειρισμού, εφόσον, όπως ανακάλυψαν οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές, οι καλύτερες προβλέψεις προκύπτουν από την επέμβαση στη συμπεριφορά σε πραγματικό χρόνο με στόχο τη ρύθμιση, την ομαδοποίηση και τροποποίηση των ανθρώπινων ενεργειών προς εμπορικούς στόχους. Αυτή η τρίτη επιταγή της «οικονομίας της δράσης» έχει γίνει πεδίο έντονου πειραματισμού. Όπως είπε ένας επιστήμονας «Μαθαίνουμε πώς να γράφουμε τη μουσική και στη συνέχεια αφήνουμε ποια μουσική να τους κάνει να χορεύουν».

Η νέα δύναμη που «τους κάνει να χορεύουν» δεν χρησιμοποιεί στρατιώτες που απειλούν με δολοφονίες και τρόμο. Δεν προσέρχεται οπλισμένη, αλλά με έναν καπουτσίνο στο χέρι. Πρόκειται για μία νέα «χειριστική» εξουσία η οποία προωθεί τη βούλησή της μέσω ευρέως διαδεδομένων ψηφιακών ενορχηστρώσεων με στόχο το χειρισμό υποσυνείδητων μηνυμάτων που επηρεάζουν καταναλωτικές και άλλες επιλογές. Στοιχοποιεί την επικοινωνία σε ψυχολογικό επίπεδο, επιβάλλει αρχιτεκτονικές προκαθορισμένων επιλογών οικονομικής συμπεριφοράς, πυροδοτεί δυναμικές κοινωνικών συγκρίσεων και επιστρατεύει ένα σύστημα ανταμοιβών και τιμωριών - όλα τα παραπάνω στοχευμένα με τηλερύθμιση. Ομαδοποιούν και τροποποιούν την ανθρώπινη συμπεριφορά προς την κατεύθυνση κερδοφόρων αποτελεσμάτων, πάντα σχεδιασμένων έτσι που να κρατούν τους χρήστες σε καθεστώς άγνοιας.

Είδαμε τον τρόπο με τον οποίο η γνώση που οδηγεί σε προβλέψεις μετατρέπεται σε χειριστική δύναμη στην περίπτωση των επιμολυντικών πειραμάτων της Facebook. [Ήρθαν στο φως της δημοσιότητας το 2012](#) και το [2014](#), όταν η εταιρεία «φύτεψε» στις σελίδες της σήματα που δρουν υποσυνείδητα και χειραγώγησε τις κοινωνικές συγκρίσεις, αρχικά με στόχο να επηρεάσει την ψήφο των χρηστών στις ενδιάμεσες αμερικάνικες εκλογές και αργότερα για να κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται περισσότερο θλιμμένοι ή χαρούμενοι. Οι ερευνητές της Facebook πανηγύρισαν για την επιτυχία αυτών των πειραμάτων τονίζοντας δύο κεντρικά εύρηματα: ότι είναι εφικτός ο χειρισμός διαδικτυακών σημάτων με στόχο τον

επηρεασμό των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς στον πραγματικό κόσμο και ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να το αντιληφθούν οι χρήστες.

Το 2016 το παιχνίδι επαυξημένης πραγματικότητας Pokémon Go που δημιούργησε η Google δοκίμασε τις οικονομίες δράσης στους δρόμους. Οι παίχτες δεν γνώριζαν ότι ήταν οι ίδιοι τα πόνια στο πραγματικό παιχνίδι τροποποίησης της συμπεριφοράς τους με στόχο το κέρδος. Οι ανταμοιβές και οι τιμωρίες του κυνηγιού φανταστικών πλασμάτων χρησιμοποιούνταν για να κατευθύνουν τον κόσμο στα McDonald's, τα Starbucks και σε τοπικές πιτσαρίες που [πλήρωναν την εταιρεία για την αύξηση της επισκεψιμότητας](#), ακριβώς με τον ίδιο τρόπο που οι διαδικτυακά διαφημιζόμενοι πληρώνουν για τα «κλικ» μετάβασης στις ιστοσελίδες τους.

Η σταδιακή «απομάγευση»

Το 2017 ένα [έγγραφο](#) της Facebook που διέρρευσε από την εφημερίδα «The Australian» αποκάλυψε το ενδιαφέρον της εταιρείας για την «κατανόηση της ψυχολογίας» των χρηστών με στόχο την τροποποίηση της συμπεριφοράς τους στη βάση «δεδομένων που είχε συλλέξει η εταιρεία» για 6.4 εκατομμύρια νέους Αυστραλούς και Νεοζηλανδούς. Τα στελέχη της εταιρείας σημείωναν «Καταγράφοντας αναρτήσεις, φωτογραφίες, την αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών και τη διαδικτυακή δραστηριότητα σε πραγματικό χρόνο η Facebook μπορεί να αντιληφθεί πότε οι νέοι άνθρωποι αισθάνονται 'στρεσαρισμένοι', 'ηττημένοι', 'καταβεβλημένοι', 'αγχωμένοι', 'νευρικοί', 'ηλίθιοι', 'ανόητοι', 'άχρηστοι' και 'αποτυχημένοι'». Όπως εξηγούσαν, η δυνατότητα επεξεργασίας πληροφορίας σε αυτό το βάθος επιτρέπει στη Facebook να εντοπίσει το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου οι νέοι άνθρωποι έχουν ανάγκη «ενίσχυσης της αυτοπεποίθησής τους» και καθίστανται περισσότερο ευάλωτοι σε συγκεκριμένες ρυθμίσεις υποσυνείδητων σημάτων και εναυσμάτων. Τα δεδομένα στη συνέχεια χρησιμοποιούνται προκειμένου να συνδέσουν κάθε συναισθηματική φάση με τα κατάλληλα διαφημιστικά μηνύματα με στόχο τη μεγιστοποίηση της πιθανότητας πωλήσεων. Η Facebook [αρνείται ότι μετέρχεται τέτοιες πρακτικές](#), αν και ο πρώην διευθυντής παραγωγής της εταιρείας την [κατηγορήσε](#) ότι «ψεύδεται μέσα από τα δόντια της». Το σίγουρο είναι ότι με δεδομένη την απουσία εταιρικής διαφάνειας και δημοκρατικού ελέγχου, η γνωσιακή ανισότητα κυβερνά. Εκείνοι το γνωρίζουν. Εκείνοι αποφασίζουν ποιος γνωρίζει. Εκείνοι αποφασίζουν ποιος αποφασίζει.

Οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές τελειοποιούν τις τεχνικές μαζικής επικοινωνίας και τις χρησιμοποιούν ως πυλώνα για την εμβάθυνση του αφόρητου γνωσιακού ελλείμματος του κοινού. Δύο παραδείγματα είναι ενδεικτικά. Στις 30 Απριλίου του 2019 ο Mark Zuckerberg προχώρησε σε μία επεισοδιακή [ανακοίνωση](#) κατά την ετήσια διάσκεψη προγραμματιστών της εταιρείας, δηλώνοντας «Το μέλλον είναι ιδιωτικό». Λίγες εβδομάδες μετά ένας δικηγόρος της Facebook [εμφανίστηκε](#) ενώπιον του ομοσπονδιακού περιφερειακού δικαστηρίου της Καλιφόρνιας προκειμένου να αντικρούσει τη μήνυση χρήστη για παραβίαση της ιδιωτικότητάς του υποστηρίζοντας ότι η ίδια η χρήση του Facebook καταργεί κάθε λογική προσδοκία ιδιωτικότητας. Το Μάιο του 2019 ο Sundar Pichai, διευθύνων σύμβουλος της Google, δημοσίευσε άρθρο στους ‘The Times’ σχετικά με τη δέσμευση της εταιρείας στην τήρηση της αρχής ότι «η ιδιωτικότητα δεν μπορεί να είναι αγαθό πολυτελείας». Πέντε μήνες αργότερα εξωτερικοί συνεργάτες της Google βρέθηκαν να προσφέρουν δωροκάρτες των 5 δολαρίων σε έγχρωμους αστέγους σε πάρκο της Ατλάντα ως αντάλλαγμα προκειμένου να δεχτούν να σκανάρουν το πρόσωπό τους.

Η δημοσιοποίηση ενός επιπλέον [εγγράφου της εταιρείας που διέρρευσε το 2018](#) δημιούργησε ακόμα μεγαλύτερες επιφυλάξεις απέναντι στην άρνηση παρόμοιων πρακτικών παραβίασης της ιδιωτικότητας εκ μέρους της. Η εμπιστευτική αναφορά προσφέρει μία σπάνια εικόνα από τον πυρήνα του ψηφιακού εργοστασίου της Facebook. Η «μηχανή προβλέψεων» στηρίζεται σε μία πλατφόρμα τεχνητής νοημοσύνης η οποία «χρησιμοποιεί καθημερινά τρισεκατομμύρια δεδομένα ‘τρέχοντας’ χιλιάδες μοντέλα τα οποία στη συνέχεια αξιοποιεί μέσα από το σύνολο των διαθέσιμων διακομιστών της με στόχο τις ζωντανές προβλέψεις». Η Facebook σημειώνει ότι οι «υπηρεσίες πρόβλεψης» που διαθέτει παράγουν «περισσότερες από 6 εκατ. προβλέψεις το δευτερόλεπτο». Αλλά για ποιο σκοπό;

Στην αναφορά της η εταιρεία καθιστά σαφές ότι οι εξαιρετικές αυτές δυνατότητες προορίζονται να ικανοποιήσουν τις «βασικές επιχειρηματικές ανάγκες» των εταιρικών της πελατών μέσα από διαδικασίες που συνδέουν την πρόβλεψη, τη μικροστόχευση, την επέμβαση και την τροποποίηση της συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, μία υπηρεσία της Facebook που περιγράφεται ως «πρόβλεψη αφοσίωσης» διαφημίζεται για την ικανότητά της να μετρά σε βάθος το ιδιωτικό συμπεριφορικό πλεόνασμα ώστε να εντοπίζει άτομα που βρίσκονται «σε κίνδυνο» μετατόπισης της καταναλωτικής αφοσίωσής τους σε διαφορετική φίρμα.

Το σύστημα παραμένει σε εγρήγορση ώστε να προσαρμόζει τις διαφημίσεις και να παρεμβαίνει έγκαιρα με στοχευμένα μηνύματα σχεδιασμένα ώστε να σταθεροποιούν την προτίμηση ακριβώς τη στιγμή που πρέπει προκειμένου να αποτραπεί η μετατόπιση.

Το 2018 ένας νεαρός άνδρας με το όνομα Christopher Wylie αποφάσισε να γίνει πληροφοριοδότης δημόσιου συμφέροντος αποκαλύπτοντας στοιχεία για την προηγούμενη δουλειά του, την Cambridge Analytica, μια εταιρεία παροχής πολιτικών συμβουλευτικών υπηρεσιών. «Εκμεταλλευτήκαμε το Facebook προκειμένου να συλλέξουμε εκατομμύρια προφίλ ανθρώπων» [παραδέχτηκε ο Wylie](#), «και χτίσαμε μοντέλα με στόχο να εκμεταλλευτούμε ό,τι γνωρίζαμε για αυτούς και να στοχεύσουμε στους εσωτερικούς τους δαίμονες». Ο κ. Wylie χαρακτηρίζει αυτές τις τεχνικές ως [«πόλεμο της πληροφορίας»](#), εκτιμώντας ορθά ότι αυτού του τύπου οι σκιώδεις πόλεμοι χτίζονται πάνω σε ασυμμετρίες γνώσης και την εξουσία που αυτές συνεπάγονται. Λιγότερο ξεκάθαρο για τους πολίτες ή τους νομοθέτες ήταν το ότι οι στρατηγικές μυστικής εισβολής και κατάκτησης που εφαρμόζουν οι εταιρείες πολιτικής συμβουλευτικής περιλαμβάνουν βασικές λειτουργίες υλισμικού του καπιταλισμού της επιτήρησης στις οποίες καθημερινά εκτίθενται δισεκατομμύρια αθώοι χρήστες μέσα από διαδικασίες ρουτίνας. Ο κ. Wylie [περιέγραψε](#) αυτή τη διαδικασία αντιγραφής των κινήσεων των χρηστών στη βάση προδιαγεγραμμένων ψηφιακών διαδρομών. Ο πραγματικός νεοτερισμός της Cambridge Analytica ήταν ότι έστρεψε το όλο σύστημα από εμπορικούς σε πολιτικούς στόχους.

Με άλλα λόγια η Cambridge Analytica λειτούργησε ως παράσιτο και ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός ήταν ο ξενιστής. Χάρη στη γνωσιακή του κυριαρχία ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός παρείχε τα συμπεριφορικά δεδομένα που άφησαν εκτεθειμένους τους χρήστες σε επιθέσεις. Οι μέθοδοι συμπεριφορικής μικροστόχευσης και τροποποίησης της συμπεριφοράς εξελίχθηκαν στα «όπλα» του. Ήταν η απουσία λογοδοσίας για το περιεχόμενο που αναρτάται στις πλατφόρμες του κατασκοπευτικού καπιταλισμού την οποία εξασφάλισε η Παράγραφος 230 του Communications Decency Act αυτή που έδωσε τη δυνατότητα κρυφών επιθέσεων σχεδιασμένων να πυροδοτούν τους εσωτερικούς δαίμονες των ανυποψίαστων πολιτών.

Προς ένα νέο πλαίσιο γνωσιακών δικαιωμάτων

Δεν είναι μόνο ότι η γνωσιακή ανισότητα μας αφήνει απολύτως εκτεθειμένους στις επιθέσεις παραγόντων όπως η Cambridge Analytica. Το σημαντικότερο -και πλέον ανησυχητικό- είναι ότι ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός μετέτρεψε τη γνωσιακή ανισότητα σε δομική συνθήκη για τις κοινωνίες μας, κανονικοποιώντας τον πόλεμο της πληροφορίας που εξαπολύουν οι ίδιες εταιρίες στις οποίες στηρίζουμε την αποτελεσματικότητα της κοινωνικής μας συμμετοχής, ως ένα πάγιο χαρακτηριστικό της καθημερινής μας πραγματικότητας. Κατέχουν την πληροφορία, τα μηχανήματα, την επιστημονική γνώση και τους επιστήμονες, τα μυστικά και τα ψέματα. Κάθε ιδιωτικότητα σήμερα επαφίεται σε εκείνους, αφήνοντάς μας με ελάχιστα μέσα άμυνας απέναντι στους εισβολείς που λεηλατούν τα δεδομένα μας. Χωρίς νομικό πλαίσιο παλεύουμε να κρυφτούμε μέσα στις ίδιες τις ζωές μας, ενώ τα παιδιά μας συζητούν στο βραδινό τραπέζι για τις στρατηγικές κρυπτογράφησης και οι μαθητές φορούν στις πορείες διαμαρτυρίας μάσκες για να προστατευθούν από τα συστήματα αναγνώρισης προσώπου που χτίστηκαν με τις οικογενειακές μας φωτογραφίες.

Καθώς απουσιάζει μία νέα διακήρυξη γνωσιακών δικαιωμάτων και η σχετική νομοθεσία, ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός απειλεί να ανακατασκευάσει τις κοινωνίες μας ενώ ταυτόχρονα καταστρέφει τη δημοκρατία. Από τη μία, υπονομεύει την ανθρώπινη αυτενέργεια, υφαρπάζει την ιδιωτικότητα και αποστερεί τους πολίτες από το δικαίωμά τους να αντιδρούν εφόσον λειτουργούν σε καθεστώς πλήρους άγνοιας. Από την άλλη, η επιστημολογική ανισότητα και αδικία είναι θεμελιακά ασύμβατες με τις προσδοκίες των δημοκρατικών ανθρώπων.

Γνωρίζουμε ότι οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές εργάζονται στη σκιά, αλλά το τί κάνουν εκεί, όπως και η γνώση που συσσωρεύουν, παραμένουν άγνωστα σε εμάς. Έχουν τα μέσα να γνωρίζουν τα πάντα για εμάς, αλλά εμείς δεν μπορούμε παρά να ξέρουμε ελάχιστα για αυτούς. Η γνώση τους σχετικά με εμάς δεν προορίζεται για εμάς. Αντίθετα, οι μελλοντικές μας κινήσεις πωλούνται προς όφελος άλλων. Έχουν περάσει πολλά χρόνια από τη συνάντηση της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Εμπορείου το 1997, αλλά το όριο δεν τέθηκε ποτέ και οι άνθρωποι έγιναν αντικείμενο των αγορών. Η πίστη ότι αυτή η εξέλιξη ήταν αναπόφευκτη -μία αναπόδραστη συνέπεια της ευκολίας που προσφέρουν οι ψηφιακές τεχνολογίες- συνιστά μία επιπλέον ολέθρια ψευδαίσθηση. Η αλήθεια είναι ότι ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός σφετερίστηκε τα ψηφιακά μέσα και δεν υπάρχει τίποτα το αναπόδραστο σε αυτό.

Οι Αμερικανοί νομοθέτες φάνηκαν απρόθυμοι να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις για πολλούς λόγους. Ένας από αυτούς ήταν η άγραφη ρυθμιστική πολιτική «εξαίρεσης της παρακολούθησης» που διαμορφώθηκε στον απόηχο των τρομοκρατικών επιθέσεων της 11ης Σεπτεμβρίου, όταν η μέριμνα της κυβέρνησης στράφηκε με ζήλο από τη διαδικτυακή προστασία της ιδιωτικότητας στην [«ολική παρακολούθηση των πληροφοριών»](#). Σε αυτό το πολιτικό περιβάλλον οι καινοφανείς δυνατότητες παρακολούθησης που αναδύονταν εμφανίστηκαν ως πολλά υποσχόμενες. Επιπλέον, οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές υπερασπίστηκαν τα σχέδιά τους με πρακτικές lobbying και τύπους προπαγάνδας που στόχο έχουν να υπονομεύσουν και να εκφοβίσουν τους νομοθέτες, να μπερδέψουν τους δικαστές και να παγώσουν κάθε πρωτοβουλία. Τα παραπάνω δεν έχουν υποστεί παρά ελάχιστο δημόσιο έλεγχο συγκριτικά με τη ζημιά που έχουν προκαλέσει. Ας εξετάσουμε δύο παραδείγματα:

Το πρώτο έχει να κάνει με τον ισχυρισμό ότι η δημοκρατία απειλεί την ευημερία και την καινοτομία. Ο πρώην διευθύνων σύμβουλος της Google Eric Schmidt εξηγούσε το 2011 «Υποστηρίξαμε τη θέση ‘Κάτω τα χέρια από το διαδίκτυο’. Ξέρετε, αφήστε μας ήσυχους... Η κυβέρνηση μπορεί να περιέλθει σε ρυθμιστικά λάθη που θα επιβραδύνουν την όλη διαδικασία. Το βλέπουμε αυτό και ανησυχούμε». Αυτού του τύπου η προπαγάνδα ανακυκλώνεται από την εποχή των βαρόνων της Gilded Age (Επιχρυσωμένη Εποχή), που σήμερα τους αποκαλούμε «ληστές»³, οι οποίοι επέμεναν ότι δεν υφίσταται καμία ανάγκη ρύθμισης εφόσον υπάρχει «ο νόμος της επιβίωσης του ισχυρότερου», «ο νόμος του κεφαλαίου» και «ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης».

Παραδόξως, ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός δεν δείχνει να προωθεί την καινοτομία. Μία νέα και πολλά υποσχόμενη εποχή στην οικονομική έρευνα [τεκμηριώνει](#) τον κρίσιμο ρόλο που έπαιξαν η διοίκηση και η δημοκρατική διακυβέρνηση σε αυτόν τον τομέα και [φανερώνει](#) το έλλειμμα καινοτομίας σε μεγάλες εταιρείες τεχνολογίας όπως η Google. Η κυριαρχία του κατασκοπευτικού στην πληροφορία δεν προορίζεται για την αντιμετώπιση των κατεπειγουσών προκλήσεων της καθαρής από υδρογονάνθρακες ενέργειας, της εξάλειψης της πείνας, της θεραπείας του καρκίνου, της απαλλαγής των ωκεανών από τα πλαστικά ή του να εφοδιάσουμε τον πλανήτη με καλοπληρωμένους, ικανούς και στοργικούς δασκάλους και γιατρούς. Αντίθετα, βλέπουμε έναν οριακό επιχειρηματικό χειρισμό

³ ΣτΜ: Πρόκειται για τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου, μία περίοδο μεταρρυθμίσεων στην οικονομία, την τεχνολογία, τη διακυβέρνηση και τα κοινωνικά ήθη στις ΗΠΑ. Συνοδεύτηκε από μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση και οι ΗΠΑ ξεπέρασαν για πρώτη φορά τη Μεγάλη Βρετανία σε αυτούς τους τομείς. Μία από τις πιο επιδραστικές ιδέες της περιόδου ήταν η πίστη στην απόλυτη ελευθερία της αγοράς, κάτι που προκάλεσε μεγάλες κοινωνικές συγκρούσεις καθώς οι μεταρρυθμιστές και οι εργατικές ενώσεις προσπαθούσαν να ελέγξουν την επιρροή των μεγάλων εταιρειών.

καθοδηγούμενο από ιδιοφυείς ανθρώπους με τεράστια κεφάλαια και υπολογιστική δύναμη που επιδίδονται με μανία στην κερδοφόρα επιστήμη και οικονομία των προβλέψεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς με στόχο τον πλουτισμό τους.

Η δεύτερη μορφή προπαγάνδας σχετίζεται με το επιχείρημα ότι η επιτυχία των πρωτοπόρων εταιρειών του κατασκοπευτικού καπιταλισμού αντανάκλα την πραγματική αξία όσων προσφέρουν στους ανθρώπους. Αλλά τα δεδομένα από την πλευρά της ζήτησης υποδεικνύουν ότι ο κατασκοπευτικός καπιταλισμός γίνεται καλύτερα κατανοητός ως αποτυχία της αγοράς. Δεν υπάρχει στενή συσχέτιση προσφοράς και ζήτησης, αντίθετα οι άνθρωποι χρησιμοποιούν αυτές τις υπηρεσίες εξαιτίας της απουσίας συγκρίσιμων εναλλακτικών και του γεγονότος ότι δεν έχουν ιδέα για τις μυστικές λειτουργίες του κατασκοπευτικού καπιταλισμού και των συνεπειών τους. Το Pew Research Center πρόσφατα [κατέγραψε](#) ότι το 81% των Αμερικανών πιστεύει ότι οι πιθανοί κίνδυνοι από τη συλλογή δεδομένων από εταιρείες ξεπερνούν τα προσδοκώμενα οφέλη, κάτι που υποδηλώνει ότι η εταιρική τους επιτυχία στηρίζεται στον εξαναγκασμό και τη συσκότιση της πραγματικότητας και όχι στην αντιμετώπιση των πραγματικών αναγκών των ανθρώπων.

Στο βιβλίο του *Prophets of Regulation*, για το οποίο βραβεύτηκε, ο ιστορικός Thomas McCraw απευθύνει μία σαφή προειδοποίηση. Κατά τη διάρκεια των αιώνων οι ρυθμιστές αποτύγχαναν όταν δεν πλαισίωναν την οικονομική λειτουργία με «στρατηγικές κατάλληλες για τις συγκεκριμένες βιομηχανίες που αποτελούσαν το αντικείμενο της ρύθμισης». Το υπάρχον νομικό πλαίσιο για την προστασία της ιδιωτικότητας και την αντιμονοπωλιακή ρύθμιση είναι ζωτικής σημασίας, δεν θα είναι όμως επαρκές για να εξυπηρετήσει την αντιστροφή της γνωσιακής ανισότητας.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων του 21ου αιώνα απαιτείται ένα πλαίσιο γνωσιακών δικαιωμάτων που θα κατοχυρώνονται από το νόμο και θα αποτελούν αντικείμενο δημοκρατικής διακυβέρνησης. Τέτοιου τύπου δικαιώματα θα διέκοπταν τη μόνιμη προμήθεια ροής δεδομένων, περιφρουρώντας τα όρια της ανθρώπινης εμπειρίας, προτού αυτή τεθεί υπό την απειλή των δυνάμεων της «δεδομενοποίησης (datafication)». Η επιλογή μετατροπής κάθε πτυχής της ανθρώπινης ζωής σε δεδομένα πρέπει να εναπόκειται στα άτομα στη βάση των δημοκρατικών τους δικαιωμάτων. Αυτό σημαίνει, για παράδειγμα, ότι οι εταιρείες δεν μπορούν να αξιώνουν δικαιώματα στο πρόσωπό σου ή στη χρήση του ως

δωρεάν πρώτης ύλης για ανάλυση, ούτε να κατέχουν ή να πωλούν οποιοδήποτε ψηφιακό προϊόν προκύπτει από αυτό. Η συζήτηση για τα γνωσιακά δικαιώματα έχει ήδη αρχίσει και αντικατοπτρίζεται σε μία ρηξικέλυθη [μελέτη](#) της Διεθνούς Αμνηστίας.

Από την πλευρά της ζήτησης μπορούμε να θέσουμε εκτός νόμου τις αγορές μελλοντικών ανθρώπινων συμπεριφορών και έτσι να περιορίσουμε τα οικονομικά κίνητρα που διατηρούν υψηλά τα κατασκοπευτικά μερίσματα. Δεν πρόκειται για καμιά ριζοσπαστική πρόταση. Ας σκεφτούμε ότι χώρες θέτουν εκτός νόμου το εμπόριο ανθρώπινων οργάνων, παιδιών και σκλάβων. Σε κάθε μία από αυτές τις περιπτώσεις αναγνωρίζουμε ότι αυτού του τύπου οι αγορές είναι ηθικά ειδεχθείς, ενώ παράλληλα έχουν απολύτως προβλέψιμες βίαιες επιπτώσεις. Οι αγορές των μελλοντικών μας συμπεριφορών μπορούν να παράγουν εξίσου προβλέψιμα αποτελέσματα που απειλούν την ανθρώπινη ελευθερία και υπονομεύουν τη δημοκρατία. Όπως τα ενυπόθηκα δάνεια υψηλού κινδύνου και οι επενδύσεις σε ορυκτά καύσιμα, έτσι και το επενδυτικό κεφάλαιο της παρακολούθησης θα αποτελέσει το νέο τοξικό προϊόν.

Προκειμένου να υποστηρίξουν ένα νέο τοπίο ελεύθερου ανταγωνισμού, οι νομοθέτες θα χρειαστεί να προασπίσουν νέες μορφές συλλογικής δράσης. Κατά τον ίδιο τρόπο που σχεδόν έναν αιώνα πριν η νομική προστασία του δικαιώματος στην οργάνωση, την απεργία και τη συλλογική διαπραγμάτευση ένωσε νομοθέτες και εργαζόμενους στην προσπάθεια περιορισμού της εξουσίας του μονοπωλιακού καπιταλισμού. Οι νομοθέτες πρέπει να αναζητήσουν συμμαχίες με [πολίτες που ανησυχούν βαθιά](#) για την ανεξέλεγκτη εξουσία των κατασκοπευτικών καπιταλιστών και με εργαζόμενους που ζητούν δίκαιους μισθούς και μία σχετική εργασιακή ασφάλεια, αρνούμενοι να συμμορφωθούν με τις συνθήκες επισφαλούς εργασίας που χαρακτηρίζουν την κατασκοπευτική οικονομία.

Οτιδήποτε έχει δημιουργηθεί από ανθρώπους μπορεί να εξαφανιστεί από ανθρώπους. Ο καπιταλισμός της επιτήρησης είναι νέος, οικοδομείται εδώ και λιγότερο από μία 20ετία, αλλά η δημοκρατία είναι παλιά. Έχει ρίζες σε πολλές γενιές ελπίδας και αγώνων. Οι κατασκοπευτικοί καπιταλιστές είναι πλούσιοι και ισχυροί, αλλά δεν είναι άτρωτοι. Η αχίλλειος πτέρνα τους είναι ο φόβος. Φοβούνται τους νομοθέτες που δεν τους φοβούνται. Φοβούνται τους πολίτες που αξιώνουν ένα νέο δρόμο προς το μέλλον διεκδικώντας νέες απαντήσεις σε

παλιές ερωτήσεις: Ποιος θα γνωρίζει; Ποιος θα αποφασίζει ποιος θα γνωρίζει;
Ποιος θα αποφασίζει ποιος θα αποφασίζει; Ποιος θα γράφει τη μουσική και
ποιος θα τη χορεύει;

Το άρθρο «Είσαι πλέον τηλεχειριζόμενος: Οι καπιταλιστές της παρακολούθησης ελέγχουν την επιστήμη και τους επιστήμονες, τα μυστικά και την αλήθεια» δημοσιεύτηκε στους *The New York Times* με τίτλο *You Are Now Remotely Controlled: Surveillance capitalists control the science and the scientists, the secrets and the truth* στις 24/1/2020.

<https://www.nytimes.com/2020/01/24/opinion/sunday/surveillance-capitalism.html>

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

